

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.
Ústav české literatury a komparatistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova
nám. Jana Palacha 2
116 38 Praha 1
e-mail: Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz

Posudek na diplomovou práci Bc. Michaely Zvoníčkové

Smrt jako artefakt: estetizace smrti v dílech Georgese Rodenbacha a Jiřího Karáska ze Lvovic

Ve své diplomové práci se Michaela Zvoníčková zabývá jedním s hlavních estetických a poetických paradigmat evropského symbolismu přelomu 19. a 20. století, jímž je estetizace smrti a zároveň její arteficializace, tedy integrace všech kulturních funkcí ve znamení estetična. Pro komparaci zvolila Rodenbachův lyrický a zároveň dramatický román *Mrtvé Bruggy* a *Karáskovy Romány tři mágů*, významná díla symbolistického estetismu, která tematizují také jeho další paradigmatické motivy: motiv „mrtvého města“ a motiv dvojníka a dvojnictví. Právě na tyto motivy se Michaela Zvoníčková ve své práci soustředí. Dvojnictví i estetizovaná morbidita mrtvých měst participují zároveň výrazně na psychopoetickém repertoáru dekadentního symbolismu.

Zde se do popředí diplomantčina zájmu dostává rozpad osobnosti hrdinů interpretovaných románů, předznamenáný pro psycho(poe)tiku *fin de siècle* baudelairovským (a o něco málo později rimbaudovským) „Já je někdo druhý/jiný“, tedy konstituce duplicitní struktury osobnosti a s tím související přijetí určité role. S tím jde ruku v ruce charakteristická inscenovanost, teatrálnost až bizarně pitoreskní dramatičnost, kdy bytostné „já“ se rozpadá do různých rolí a sebe-inscenací. Tomuto postupnému rozpadu osobnosti chtějí hrdinové symbolisticko-dekadentních próz vzdorovat pokusem o psychickou „konsolidaci“ mj. co nejdůslednější interiorizací, uzavřením se ve vlastním nitru, jehož prostorovým ekvivalentem jsou interiéry, v nichž se děje těchto románů odehrávají.

Při interpretaci této specifické prostorovosti, ať již jde o exteriéry nebo interiéry, se Michaela Zvoníčková opírá o tezi o „heterotopiích“ ze stále inspirativní úvahy Michela Foucaulta o „jiných prostorech“, důležitým pramenem je však pro ni také lotmanovská kulturní sémiotika a jungovskou archetypologií inspirovaná literární topografie Daniely Hodrové v její knize *Citlivé město*, i Bachelardova „Poetika prostoru“. Při interpretaci dvojnictví vychází z proslulé psychoanalytické studie „Der Doppelgänger“ (1925) Otty Ranka, která je pro zvolený interpretační přístup podstatná již proto, že Rank, čerpající četné příklady také z literatury romantismu a symbolismu, interpretuje obraz dvojníka jako reflexi (nesmrtelného) bytostného já. V zrcadlovém obrazu (ale také stínu) dvojníka se podle Ranka

odrážejí prvky osobnosti, které zůstávají jinak skryté. Psychoanalytický výklad dvojnickví je pro interpretace Michaely Zvoníčkové relevantní také v tom aspektu, že motiv dvojnickví a zrcadlení souvisí – zejména v Karáskových románech – s konstitucí dvojníka jako narcistického *alter ego*. Symbolika zrcadlení – ať již v zrcadle nebo vodní hladině -, na niž se Michaela Zvoníčková zaměřuje, je právě pro sledované strategie arteficializace příznačná: jde o konstituci estetického světa jako zrcadlového obrazu (a odrazu), jímž je „přirozený svět“ (každodennosti) popírán a „vymazáván“, zároveň jde však o obraz světa, který nezná „originál“.

Na trojici „mrtvých měst“, Brugg, Prahy, Benátek, Michaela Zvoníčková ukazuje, jak je mýtus „mrtvých měst“ v literaturách *fin de siècle* propojen také s paradoxně-oxymórní psychologickou metaforikou: fascinace smrtí, (vlastním) zánikem, kterou postavy těchto próz promítají do uměleckých artefaktů měst umění i smrti, je dubletou, jakkoliv maskované a potlačované, fascinace životem, jak se promítá do motivů uměleckého tvoření a do fantazií vytvoření „nesmrtelného“ uměleckého díla. Z této perspektivy jsou „mrtvá města“ korelátem dekadentního životního pocitu kolem roku 1900 a výrazem zpochybněného, otřeseného obrazu světa na konci století, k němuž patří odpor k „nové době“, k myšlence pokroku vůbec, jak ji hrdinové, unikající do „mrtvých měst“, také explicitně vyjadřují, jak Michaela Zvoníčková ve své práci také na řadě příkladů ukazuje. Představy totálního zhroucení, zruinování, zasvěcenosti smrti odrážejí však zároveň vědomí a zkušenost *přelomu* epochy jako nového začátku, tedy vědomí destrukce jako předpokladu (re)konstrukce. Možno říci, že souvztažnost konce a euforie netrpělivě očekávaného začátku vytváří vnitřní strukturu přelomu 19. a 20. století.

Okolnost, že téma „mrtvých měst“ doznívá ještě v literatuře moderny desátých let je příznačná, stejně tak, jako proměna jeho sémantiky, jak Michaela Zvoníčková naznačuje na *Smrti v Benátkách* Thomase Manna nebo na jednom z prvních expresionistických filmů *Der Student von Prag* (1913). V této souvislosti možno zmínit i Kubinův román *Die andere Seite* (1908/1909), jehož fantasmagorie snové říše Perla, a její zánik, možno číst mj. jako groteskně duchaplnou a vtipnou parodii na fascinaci „mrtvými městy“ v literatuře *fin de siècle*.

Přestože v některých částech práce převládá spíše deskripce nad analytickým přístupem, osvědčila Michaela Zvoníčková v e l m i d o b r o u kompetenci vystavět a konceptualizovat interpretační tezi způsobem, odpovídajícím požadavkům kladeným na diplomové práce v oboru literární komparatistiky.

Práci doporučuji k obhajobě.